

02.03 Η Θρησκευτική και πολιτική οργάνωση των Ελλήνων

Ποιοι αποτελούσαν την ηγεσία των υπόδουλων Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατία;

Στη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας την θρησκευτική και πολιτική ηγεσία των υπόδουλων Ελλήνων αποτελούσαν **ο Πατριάρχης, οι Φαναριώτες και οι προεστοί ή δημογέροντες.**

Πώς καθιέρωσε ο Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής τη διοίκηση των υποδούλων ;

Ο Μωάμεθ για την καλύτερη διοίκηση του κράτους του θέσπισε τα **μιλέτ**. Από το 1453 κατήργησε τη βυζαντινή διοίκηση και **οργάνωσε τους υποδούλους ανάλογα με το θρήσκευμά τους και όχι την καταγωγή τους.** Έτσι υπήρχε το ρουμ μιλέτ για τους ορθοδόξους και το αρμενικό μιλέτ. Ανεπίσημα υπήρχε και το εβραϊκό μιλέτ.

Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Πατριάρχη;

Ο Πατριάρχης ήταν ο εκπρόσωπος του **ρουμ μιλέτ**. Λογοδοτούσε, δηλαδή για τους χριστιανούς στον Σουλτάνο. Είχε στη δικαιοδοσία του εκτός από τις εκκλησιαστικές και κάποιες άλλες υποθέσεις, όπως τις κληρονομίες, την ίδρυση σχολείων καθώς και την επιβολή κάποιων φόρων.

Πώς αντιμετώπιζε ο ορθόδοξος κλήρος την τουρκική κατάκτηση;

Κάποιοι ορθόδοξοι κληρικοί αντιμετώπιζαν την τουρκική κατάκτηση ως **θεραπεία σταλμένη από τον Θεό** για τα σφάλματα των Βυζαντινών αυτοκρατόρων και του Βυζαντινού λαού. Ωστόσο, υπήρχαν ιεράρχες, όπως ο Πατριάρχης **Νεόφυτος ο Β'**, που **είχαν επηρεασθεί από τις ευρωπαϊκές ιδέες και αμφισβητούσαν την υποταγή στους Τούρκους.**

Άλλα μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας, πάλι, σαν το μοναχό **Μάξιμο τον Γραικό** που αναγνωρίστηκε ως άγιος στη Μόσχα, **καλλιέργησαν περαιτέρω σχέσεις με τη**

Ρωσία. Έτσι, οι υπόδουλοι Έλληνες ταύτισαν τους Ρώσους με εκείνους που θα τους βοηθούσαν στην απελευθέρωσή τους.

Ποιος ήταν ο ρόλος των Φαναριωτών;

Οι Φαναριώτες προέρχονταν από πλούσιες οικογένειες που ζούσαν στη συνοικία Φανάρι της Κωνσταντινούπολης, την έδρα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. **Ήταν κυρίως έμποροι με αξιόλογη μόρφωση, γνώριζαν ξένες γλώσσες και ανελάμβαναν υψηλά αξιώματα στην οθωμανική διοίκηση.** Οι Φαναριώτες, όπως και οι Ιεράρχες, ήταν **απόλυτα εξαρτημένοι από τις διαθέσεις του κάθε Σουλτάνου.**

Τι ήταν οι προεστοί ή δημογέροντες;

Επειδή οι Τούρκοι δεν είχαν κατάλληλα οργανωμένο κράτος, αναγκάστηκαν να αποδεχθούν την υπάρχουσα τοπική ηγεσία του κάθε χωριού, **τους δημογέροντες ή προεστούς (ή κοτζαμπάσηδες όπως τους ονόμαζαν),** προκειμένου αυτοί **να διατηρούν την τάξη και να μαζεύουν τους φόρους για λογαριασμό του σουλτάνου.** Οι κοτζαμπάσηδες κατάγονταν από πλούσιες οικογένειες και με τη συλλογή των φόρων γίνονταν ακόμα πιο πλούσιοι.

Τι ρόλο έπαιζαν στην πολιτική ηγεσία;

Κάποιοι από τους Προεστούς ή Κοτζαμπάσηδες διοικούσαν με δικαιοσύνη και προστάτευαν τους συμπατριώτες τους. Κάποιοι άλλοι όμως τους περιφρονούσαν και το μόνο που τους ενδιέφερε ήταν να διατηρούν την εξουσία και τα πλούτη τους. Γι' αυτούς τους λόγους δεν συμπαθούσαν τους ξεσηκωμούς των υπόδουλων ραγιάδων, αφού έτσι θα κινδύνευαν τα προνόμιά τους. Συχνά η συμπεριφορά τους προς τον λαό ήταν σκληρότερη κι από την συμπεριφορά των Τούρκων, οι οποίοι, έτσι κι αλλιώς, ήταν αδύνατον να ελέγχουν από μόνοι τους τα πάντα.

Γλωσσάρι

Ρουμ μιλέτ : Έτσι αποκαλούνταν όλοι οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί υπήκοοι του Σουλτάνου, ανεξαρτήτως γλώσσας και εθνικότητας.

Λογοδοτώ : Είμαι υπεύθυνος απέναντι σε κάποιον.

«Ξανθό γένος» : Φράση που συναντάται συχνά σε κείμενα της περιόδου της Τουρκοκρατίας και έχει το νόημα ενός ισχυρού λαού με ξανθά μαλλιά, ο οποίος θα βοηθούσε στην απελευθέρωση του Γένους.

Οι πηγές αφηγούνται

1. Τι είναι το «Ρωμαϊκό»

«Ρωμαϊκόν. Στις ψυχές όλων των απλών Χριστιανών, που ήταν υποτελείς στο κράτος της Τουρκίας εδώ και τέσσερις αιώνες (αφότου δηλαδή κυριεύτηκε από τους Τούρκους η λεγόμενη Ευρωπαϊκή Τουρκία και έπειτα η ίδια η Κωνσταντινούπολη) διαφυλασσόταν η ιδέα και η ελπίδα της απελευθέρωσης και ανάκτησης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με το όνομα "ρωμαϊκόν". Έλαβε την ονομασία αυτή από τους Ρωμαίους αυτοκράτορες της Κωνσταντινούπολης, από τους οποίους ονομάστηκε και ολόκληρη η Βυζαντινή Αυτοκρατορία Ρωμαϊκό Κράτος ή και απλώς "Ρωμαϊκόν", το οποίο ισοδυναμεί με τη λέξη "ελευθερία" για τους χριστιανούς υπόδουλους της Τουρκίας. Αυτή λοιπόν η ιδέα, "ρωμαϊκόν" έμεινε ριζωμένη στις καρδιές των χριστιανών Ελλήνων και ομοθρήσκων...».

Γεωργίου Γαζή, γραμματικού του Καραϊσκάκη, Λεξικόν της Επαναστάσεως και άλλα έργα, επιμέλεια Λ. Βρανούσης, Ιωάννινα 1971, σ. 132.

(Απόδοση στα νέα ελληνικά)

2. Οι δημογέροντες

«Αλλά σε κάθε πόλη και χωριό, εκτός από την εξουσία του Αρχιερέα, υπήρχε και άλλη, καθαρά κοσμική, εκείνη των αποκαλούμενων Προεστών ή Δημογερόντων και στα τουρκικά Κοτσαμπάσηδων. Αυτοί σε άλλα μέρη προέρχονταν από τις ισχυρές οικογένειες, ενώ σε άλλα εκλέγονταν από τη συνέλευση των Χριστιανών.

Συγκέντρωναν τους φόρους από τους ομόθρησκούς τους και τους παρέδιδαν στην

εξουσία, είχαν μεγάλη δύναμη και λογοδοτούσαν στους Τούρκους. Οι Δημογέροντες κρατούσαν και ξεχωριστό ταμείο, το οποίο όμως ήταν συνήθως καταχρεωμένο».

Κ.Μ. Κούμα, *Ιστορία των ανθρωπίνων πράξεων*, τόμ. 12, Βιέννη 1832, σσ. 537-539.

(Απόδοση στα νέα ελληνικά)

Ματιά στο παρελθόν

Ο Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρης (1572-1637) ήταν ένας από τους πιο σημαντικούς πατριάρχες την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Υπήρξε λάτρης των γραμμάτων και εργάστηκε εντατικά για την πνευματική άνοδο του υπόδουλου έθνους. Έτσι, επαναλειτούργησε την Πατριαρχική Σχολή της Κωνσταντινούπολης, ίδρυσε τυπογραφείο και εξέδωσε την πρώτη μετάφραση της Καινής Διαθήκης στα νέα ελληνικά.

Ερωτήματα

- Ποια ήταν η θέση και ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία;
- Με βάση την Πηγή 2, πώς εκλέγονταν οι δημογέροντες και ποιες αρμοδιότητες είχαν;